

ADAM ELABD

FERMENTEREN

BIER·WIJN·GROENTE·CIDER

ZUURDESEM·SAKE

YOGHURT·AZIJN·CITROEN

CONSERVEREN

TEMPEH·PEULVRUCHTEN

CHUTNEY·MOSTERD·GEMBER

KEFIR·KIM-CHI

KETCHUP·LABNE

INMAKEN

ZUURKOOL·NAT

GEMBERBIER·A

GIST·STOPFLES·SAIG

SUNOMONO·UMEBOSHI

FERMENTEREN

CURTIDO·KOMKOMMERS

GRANEN·PICKLES·FRUIT

·KOMBUCHA·

FERMENTEREN

HET MEEST COMPLETE **HANDBOEK**

FERMENTEREN

STAP VOOR STAP

Adam Elabd

KOSMOS

Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen

Penguin
Random
House

www.kosmosuitgevers.nl

Voor mijn oma, die me leerde wat liefde, gezond verstand en lekker koken is. Ze fermenteert ook als de beste.

Opmerkingen bij de recepten

- De in dit boek gebruikte eetlepels hebben een inhoud van 15 ml en de theelepels van 5 ml. De inhoud van Nederlandse lepels varieert; gebruik daarom bij voorkeur genormaliseerde maatlepels met een inhoud van 15, 10, 5, 2½ en 1¼ ml, die als set bij kookwinkels verkrijgbaar zijn. De in de receptuur gebruikte lepels zijn altijd afgestreden, tenzij anders is aangegeven.
- Kijk voor moeilijk verkrijgbare ingrediënten ook eens op internet. Steeds meer producten zijn online verkrijgbaar.

Oorspronkelijke titel: *Fermenting Step By Step*
First published in Great Britain in 2015 by
Dorling Kindersley Limited

Copyright © 2015 Dorling Kindersley Limited
A Penguin Random House Company

© 2016 Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen
Vertaling: Jacques Meerman
Omslagontwerp: Eva van der Schans, Inedition,
Amsterdam
Boekverzorging: Asterisk*, Amsterdam

Eerste druk, 2016

ISBN 978 90 215 6270 4
NUR 440, 449

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved
Niets uit deze uitgave mag worden veeleevoudigd
en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke andere wijze en/of
door welk ander medium ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke
zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch
de uitgever stelt zich echter aansprakelijk voor
eventuele schade als gevolg van eventuele
onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

Printed and bound in China.

INHOUD

Hoofdstuk 1: Om te beginnen	8
Wat is fermentatie?	10
Een wereldwijde traditie	12
Waarom fermenteren?	14
Soorten fermentatie	16
Onmisbare uitrusting	18
Fermentatievaten	20
Ingrediënten opsporen	22
De ideale omgeving	24
De fermentatie controleren	26
Hoofdstuk 2: Groente en fruit	28
Inleggen	30
Continu inleggen	32
Ingelegde kurkuma met gember	33
Zoute citroenen uit Egypte	34
Lift (ingelegde rapen)	36
Eenvoudige snijtechnieken	38
Sunomono (komkommerpickel)	40
Umeboshi (ingelegde pruimen)	42
Ingelegde knoflook	44
Ingelegde gember	45
Zuurkool	46
Zeezuurkool	50
Masalazuurkool	51
Knolzuurkool	52
Curtido	54
Kimchi	56
Witte kimchi van paksoi	60
Snijden, schillen en raspen	62
Ingelegde tomaten	64
Ingelegde aubergines	65
Lahpet (ingelegde theeblaadjes)	66
Hoofdstuk 3: Condimenten	68
Ketchup	70
Moleketchup	72
Mierikswortelsaus	73
Mosterd	74
Variëren met condimenten	76
Zuurkoolmosterd	78

Dijonmosterd	79
Jalapeñosaus	80
Habanerosaus	82
Cashewpasta	84
Zoete uienrelish	86
Tamarindechutney met dadels	87
Gefermenteerde santen	88
Kokoschutney	90

Hoofdstuk 4: Zuivel 92

Aangezuurde boter	94
Gefermenteerde karnemelk	96
Kefir	98
Yoghurt	100
Griekse yoghurt	104
Zure room	105
Kaas maken met simpele middelen	106
Labneh	108
Chèvre	110
Queso fresco	112

Hoofdstuk 5: Peulvruchten en granen 114

Natto (Japanse sojabonen)	116
Amazake (Japanse rijst)	118
Dosa	120
Uttapam	124
Peulvruchten en granen laten ontkiemen	126
Graankiemen	128
Rejuvelac	129
Tofu	130
Tha bai (Cambodjaanse rijst)	132
Nixtamal	134

Hoofdstuk 6: Brood 136

Gorditas	138
Injera	140
Boekweitpannenkoeken met karnemelk	142
Zuurdesem maken en verwerken	144
Zuurdesembrood	146
Zuurdesempizza	150
Paarse zuurdesem met amazake	152

Hoofdstuk 7: Dranken 154

Ginger bug	156
Kruidensiroop	157
Bottelen & carboniseren	158
Gemberbier	160
Tepache	162
Amazake-horchata	164
Waterkefir	166
Kokoswaterkefir	167
Ananaskefir met gember	168
SCOBY's starten en delen	170
Kombucha	172
Kersenkombucha met earl grey	176
Colonche van cactusvijgen	178
Jun (gefermenteerde thee met honing)	179
Bietenkvass	180
Kokosmelkkefir	182

Hoofdstuk 8: Alcohol 184

Sterk gemberbier	186
Kefirchampagne	188
Sterke cider	190
Kruidencider	194
Mede	196
Frambozenmede	197
Je eigen kleur en smaak kiezen	198
Mandarijnenwijn	200
Sato	202
Dadelwijn	204

Hoofdstuk 9: Azijn 206

Ananasazijn met cider	208
Rodewijnazijn	210
Kruidenazijn - een kennismaking	212
Kruidenazijn maken	214
Vuorcider	216

Register	218
Dankbetuiging	224

INLEIDING

Voedsel fermenteren is een opwindende reis vol onverwachte zijwegen, interessante ontdekkingen en fantastische resultaten. Ik hoop op de allereerste plaats dat je er veel plezier aan beleeft. Als je ervoor openstaat en deze techniek in je leven toelaat, wordt fermentatie een normaal onderdeel van je dagelijkse kookpraktijk, want fermentatie is in wezen simpel, veilig en praktisch.

Dit boek is niet bedoeld als een verzameling recepten voor bepaalde fermentaties maar als handleiding om de basistechnieken van de diverse soorten onder de knie te krijgen. Ik leer je een reeks recepten en technieken die je kunt toepassen op wat je maar wilt. Ik doe nooit tweemaal hetzelfde en gebruik mijn creativiteit liever voor het oneindige aantal mogelijkheden van elk moment. Probeer geen 'perfecte' zuurkool te maken maar laat hem elke keer de volmaakte uitdrukking zijn van je keuken, je voorraad, je gedachten, je gevoelens en je overvloed op een gegeven moment.

Ik vind de bereiding van ons eigen voedsel vooral van belang vanwege de sterke band die ontstaat als je er tijd aan besteedt. Laat die tijd vrijelijk stromen en wees niet bang voor wat je bent en wat je binnen handbereik hebt.

DIT BOEK GEBRUIKEN

Je hoeft dit boek niet van kافت tot kافت te lezen. Het is bedoeld om ontdekkingen te doen. De meeste recepten eisen niet meer dan wat simpele ingrediënten en enig geduld, maar soms moet je een ingrediënt eerst zelf maken. De naam daarvan staat dan vet in de ingrediëntenlijst, zodat je weet dat het elders in dit boek te vinden is.

WAT IS FERMENTATIE?

Fermentatie lijkt een beetje op alchemie. In de juiste omstandigheden ondergaan simpele ingrediënten een transformatie waarbij ze iets heel anders en nieuws worden.

WIJN

Druiven worden wijn als je ze uitperst en zorgt dat de natuurlijke gisten zich te goed gaan doen aan de suikers.

GIST

DRUIVEN

BIER

Als je gist toevoegt aan gemout graan zoals gerst of tarwe, verteert de gist de suikers en ontstaat bier.

GIST

MOULT

VAN VERS NAAR GEFERMENTEERD

Als je bepaalde micro-organismen (de 'starter') toevoegt aan koolhydraten in voedsel en het geheel een tijdje in bepaalde omstandigheden houdt, vindt fermentatie plaats. Deze micro-organismen zoals gist of bacteriën zetten koolhydraten zoals zetmeel of suiker om in alcohol of zuren. Alcohol en zuur zijn natuurlijke conserveermiddelen die tegelijkertijd de aard van het voedsel veranderen. De kleur wordt vaak dieper, de textuur zachter, de geur doordringender en de smaak pittiger of zuurder. Het eindproduct hangt af van de soort starter en van het ingrediënt waarin de fermentatie plaatsvindt, maar het

resultaat is hoe dan ook een nieuw product dat op een natuurlijke manier houdbaar is en dieper, intenser gaat smaken.

HET BELANG VAN DE STARTER

Een starter is een cultuur van bacteriën, gisten of schimmels die fermentatie veroorzaken. In sommige ingrediënten zoals groenten is de vereiste starter al aanwezig en komt de fermentatie in de juiste omstandigheden vanzelf op gang. In andere gevallen zoals kombucha moet je de starter eerst zelf toevoegen.

ZUURKOOL

Als je kool en zout combineert en grondig mengt, zetten de natuurlijke bacteriën in de kool de groente om in zuurkool.

BACTERIËN

KOOL

KAAS

Bij alle soorten kaas transformeren bacteriën of schimmels de melk tot iets heel anders.

BACTERIËN

MELK

Deze gefermenteerde ketchup heeft de vertrouwde frisheid van fabriekssauzen, maar dan zonder glucose-fructosestroop en conserveermiddelen. De robuuste smaak is lekker bij hamburgers, patat, gehakt en hotdogs.

Ferment bacteriën/gisten **Vorbereiding** 10 minuten **Staan** 2 tot 3 dagen **Voor** ca. 200 ml

KETCHUP

Voor dit recept is elke probiotische startvloeistof geschikt, maar de uiteindelijke smaak wordt wel door je keuze beïnvloed. Zuurkoolvocht of een eenvoudige waterkefir zoals die met kokos zijn extra lekker.

JE HEBT NODIG...

175 ml tomatenpuree
 2 eetlepels startvocht
 (zuurkoolvocht, waterkefir of wei)
 1 eetlepel ahornsiroop of honing
 1 teen knoflook, fijngewreven
 ¼ theelepel zout
 ⅛ theelepel kaneel
 mespunt gemalen kruidnagel
 mespunt cayennepeper
 2 eetlepels ciderazijn
 1 weckpot van 500 ml

STAP VOOR STAP

- 1** Meng tomatenpuree, startvocht, ahornsiroop of honing, knoflook, zout, kaneel, kruidnagel en cayennepeper grondig in de steriele pot.
- 2** Giet de ciderazijn op de ketchup. Dat gaat de groei van schimmels op het oppervlak tegen.
- 3** Draai het deksel goed dicht, bescherm de pot tegen zonlicht en laat hem 2-3 dagen op kamertemperatuur staan.
- 4** Wacht tot je tevreden bent met de fermentatie, en roer de azijn door de ketchup. Verdun de ketchup zo nodig met azijn, water of meer startvocht. De ketchup is in de koelkast 1-2 weken houdbaar.

Deze glutenvrije pannenkoeken hebben een licht zurige notensmaak en voelen zacht aan. Ze zijn heerlijk met gefermenteerde santen, fruit en esdoornstroop.

Ferment bacteriën **Vorbereiding** 15 minuten **Staan** 20 minuten **Voor** 8 stuks

BOEKWEITPANNEN- KOEKEN MET KARNEMELK

Je kunt in plaats van karnemelk ook 225 g yoghurt (geen Griekse) en 120 ml water nemen. Of vervang de helft van het boekweitmeel door teffmeel, want dat vult de boekweit harmonieus aan.

JE HEBT NODIG...

350 ml **gefermenteerde karnemelk** (blz. 96)
1 ei
1 eetlepel kokosolie of boter
150 g boekweitmeel
 $\frac{2}{3}$ theelepel bakpoeder
 $\frac{1}{4}$ theelepel natriumbicarbonaat
 $\frac{1}{4}$ theelepel zout

STAP VOOR STAP

- 1** Meng de karnemelk in een middelgrote kom door het ei en de kokosolie.
- 2** Meng de boekweit in een andere kom met bakpoeder, natriumbicarbonaat en zout.
- 3** Roer de droge ingrediënten grondig door de natte.
- 4** Zet het beslag minstens 20 minuten op kamertemperatuur of een hele nacht in de koelkast.
- 5** Verhit een gietijzeren koekenpan op laag vuur en vet hem met een beetje kokosolie of boter in.
- 6** Giet kleine porties beslag in de pan en bak ze tot er luchtballen ontstaan. Keer ze en bak ze nog eens ongeveer 30 seconden; ze moeten net gaar zijn. Houd ze tot het opdienen warm.

FERMENTEREN

HET MEEST
COMPLETE **HANDBOEK**

**KIM-CHI, KOMBUCHA, GROENTES INMAKEN,
JE EIGEN BIER BROUWEN: FERMENTEREN
IS SUPERGEZOND EN ENORM POPULAIR.
DIT MOOIE EN COMPLETE BOEK GEEFT ALLE
BASISINFORMATIE DIE JE NODIG HEBT OM
ZELF AAN DE SLAG TE GAAN. MET EENVOUDIGE
STAP-VOOR-STAPINSTRUCTIES EN MEER
DAN 80 RECEPTEN VOOR JE EIGEN AZIJN,
CHUTNEY, ZUURDESEMBROOD OF YOGHURT.**

WWW.KOSMOSUITGEVERS.NL

KOSMOS

NUR 440, 449
KOSMOS UITGEVERS,
UTRECHT/ANTWERPEN